

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФУНКЦІЙ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ

Стефанчук М.М.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри нотаріального,
виконавчого процесу та адвокатури, прокуратури, судоустрою
ННІ права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6239-9091>*

Стефанчук М. М. Тенденції розвитку функцій адвокатури в Україні.

У статті висвітлено деякі сучасні тенденції розвитку функцій адвокатури в Україні.

Констатовано, що однією із основних проблем, які зумовлюють необхідність подальшого удосконалення здійснення правосуддя, на сучасному етапі реформування його системи в Україні, визначено функціональну недосконалість системи адвокатури.

Метою статті визначено встановлення сучасних тенденцій розвитку функцій адвокатури в Україні та передумов, що їх детермінують, а також викладення власного бачення стосовно перспективних напрямів розвитку цього інституту.

Встановлено, що серед сучасних тенденцій розвитку функцій адвокатури в Україні можна виокремити: вибіркове та непослідовне впровадження адвокатської монополії на здійснення представництва іншої особи в суді; розширення контрольних повноважень держави щодо адвокатури з огляду на особливий потенціал адвокатської професії; обмеження прав органів адвокатського самоврядування у сфері формування суддівського корпусу через зміни у законодавчому підході до формування органів суддівського врядування, згідно з якими повноваження органів адвокатури у цій сфері втрачають ознаку безпосередності та стають суб'єктно опосередкованими; наявність передумов для зміни існуючої моделі врядування адвокатської професії.

Запропоновано перспективні напрями розвитку окреслених питань, що зводяться до правової регламентації державою права на доступ до суду з урахуванням вимог принципів рівності та справедливості, зокрема у питаннях можливості впливу на вартість послуг з представництва не лише її інтересів в суді, а й з урахуванням потреб та ресурсів окремих осіб; визначення пріоритету принципу конфіденційності адвокатської діяльності з метою уникнення ризику можливого конфлікту із завданнями адвокатури та сутністю адвокатської діяльності при розширенні контрольних повноважень держави стосовно адвокатури; модернізації моделі врядування адвокатської професії з переходом до моделі спільного регулювання, орієнтованої на споживача правових послуг та досвід країн з високими показниками ефективності функціонування системи правосуддя.

Ключові слова: адвокатура; функції адвокатури; адвокатська діяльність; врядування адвокатської професії; тенденції розвитку

Stefanchuk M. Trends in the development of the functions of advocacy in Ukraine.

The article highlights some current trends in the development of the functions of advocacy in Ukraine.

It is stated that one of the main problems that determine further improvement of justice, at the present stage of reforming its system in Ukraine, identified functional imperfection advocacy system.

The purpose of the article is to establish current trends in the development of the functions of advocacy in Ukraine and the prerequisites that determine them, as well as to set out their own vision of promising areas of development of this institution.

It is established that among the current trends in the development of the of the functions of advocacy in Ukraine are the following: selective and inconsistent implementation of the advocates' monopoly of rep-

resentation of another individual in court exclusively by an attorney-at-law; expanding the powers of state control regarding advocacy, considering the special potential of this legal profession; restriction of the rights of self-government bodies of advocacy in the field of formation of the judiciary due to changes in the legislative approach to the formation of bodies of the judiciary, according to which the powers of advocacy in this area lose their directness and become subjectively indirect; the availability of preconditions for changing the existing model of advocacy.

The perspective directions of development of the outlined processes are singled out: legal regulation by the state of the right to access to court considering requirements of principles of equality and justice, in particular in questions of possibility of influence on cost of services on representation not only its interests in court, but also taking into account the needs and resources individuals; determining the priority of the principle of confidentiality of advocacy in order to avoid the risk of possible conflict with the tasks of advocacy and the essence of advocacy in expanding the control powers of the state in relation to advocacy; modernization of the model of advocacy governance with the transition to the model of co-regulation, focusing on the consumer of legal services and the experience of countries with high efficiency of the justice system.

Key words: advocacy; advocacy functions; activities of lawyers; management of the legal profession; development trends.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток адвокатури в Україні, попри комплексні наукові дослідження, присвячені проблемам організації адвокатури та адвокатської діяльності, з урахуванням релевантних законодавчих ініціатив, з певною вірогідністю можна охарактеризувати як не у повній мірі послідовний та системний. Показовим у цьому контексті є зовсім нещодавнє впровадження усіченої адвокатської монополії на представництво іншої особи в суді, а вже нині – стійко означена тенденція на її скасування.

Крім того, як важливий інститут системи правосуддя в Україні, адвокатура наділена повноваженнями у сфері формування органів суддівського та прокурорського врядування, а отже – уповноважена брати участь у процесах формування професійного кадрового складу державних функціонерів цієї системи, останні, проте, не наділені таким привілеєм у процесах формування адвокатського корпусу системи правосуддя.

У експертному середовищі зазначається також про певні проблемні риси, пов'язані із відсутністю законодавчо визначених механізмів впливу адвокатського середовища на керівні органи [1], що створює об'єктивні передумови для перегляду існуючої моделі врядування адвокатської професії.

Як наслідок – однією із основних проблем, які зумовлюють необхідність подальшого удосконалення здійснення правосуддя, на сучасному етапі реформування його системи в Україні, визначено функціональну недосконалість системи адвокатури [2]. Що закономірно викликає запитання: що негаразд із функціями адвокатури: чи то їх бракує, чи то серед них є зайві та неорганічні для інституту адвокатури, чи, можливо, вони мають певні хибні реалізації?

Стан опрацювання теми. Проблема організації адвокатури та адвокатської діяльності присвячено праці таких вчених як М. Аракелян, Н. Бакаянова, А. Бірюкова, Т. Варфоломєєва, Т. Вільчик, В. Заборовський, С. Іваницький, Л. Кондратьєва, Д. Кухнюк, Р. Ляшенко, І. Переверза, С. Прилуцький, В. Святоцька, С. Фурса, О. Яновська та ін. Водночас сучасний етап становлення цього інституту свідчить про значну кількість дискусійних питань у сфері наділення та реалізації адвокатурою своїх функцій, що потребують додаткового дослідження крізь призму їхньої законодавчої регламентації з метою формування узагальненого бачення щодо тенденцій та перспектив розвитку цього інституту.

Метою статті є встановлення сучасних тенденцій розвитку функцій адвокатури в Україні та передумов, що їх детермінують, а також викладення власного бачення стосовно перспективних напрямів розвитку цього інституту.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи сучасні тенденції розвитку функцій адвокатури в Україні, варто погодитись з тезою про те, що для ефективного функціонування будь-якої інституції важливо визначити її домен, тобто ту зону відповідальності та компетенції, яка належить винятково їй, а отже саме вона і повинна бути у центрі її реформування та розвитку [3, с. 164].

З правового аналізу положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4], а також доктринальних напрацювань у цій сфері саме професійна правнича допомога, що реалізується у визначених законом видах адвокатської діяльності, претендує на визнання її тим доменом, що визначає пріоритетний напрям розвитку адвокатури при реформуванні системи правосуддя.

Ба більше, з урахуванням конституційних положень, ця зона компетенції та відповідальності у межах системи правосуддя може бути, з певною вірогідністю, ще більш звужена виключно до таких видів адвокатської діяльності як захист від кримінального обвинувачення та представництво іншої особи у суді, що нині навіть стало приводом для появи нової для національної правової системи правової категорії «адвокатська монополія» на надання цих видів правничої допомоги. Щодо останньої, однак, з певною вірогідністю можна стверджувати про сформоване бачення держави щодо наявності певних хиб у цій функції, з огляду на чітко окреслену законодавчу тенденцію на скасування адвокатської монополії на представництво іншої особи у суді. Водночас можна також констатувати певні сумніви стосовно такого бачення, з огляду на те, що впродовж тривалого періоду часу відсутня активна фаза подальшого розгляду відповідного законопроекту (щодо скасування адвокатської монополії) [5]. І це за умов, що він був визнаний як невідкладний у вже нині досить далекому 2019 році. Такий стан речей наштовхує на роздуми про те, що можливо хіба закладена не у самій функції адвокатури, а у певному феномені, за якого право, на жаль, у переважній мірі виступає обслуговуючим інструментом політики, а не її дороговказом та рушійною силою.

Отже, на конституційному рівні наразі закріплено право кожного на професійну правничу допомогу, що у системному зв'язку зі ст. 131-2 Основного Закону України включає в себе, у тому числі, взяті на себе державою зобов'язання щодо гарантування кожному представництву його інтересів у суді як виду правової допомоги, що набуває ознак професійної правничої у разі надання її адвокатом.

З огляду на закріплену конституційну гарантію права на професійне правниче представництво іншої особи в суді, дискусійними видаються положенням Закону України від 18.12.2019 року № 390-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення можливостей самопредставництва в суді органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб незалежно від порядку їх створення» [6], з огляду на те, що будь-які спроби обійти виконання державою свого обов'язку щодо забезпечення кожному права на професійну правничу допомогу, зокрема шляхом розширення кола осіб, що можуть здійснювати самопредставництво юридичної особи, можуть бути розцінені як такі, що обмежують таке право.

В експертному середовищі слушно зазначається про спірність правової природи самопредставництва юридичних осіб, у тому числі суб'єктів владних повноважень, оскільки за своєю сутністю воно охоплюється змістом категорії «представництво», а отже штучна поява самопредставництва обумовлена потребою у врегулюванні відносин представництва інакше, ніж у Конституції, та без внесення змін до неї [7].

За таких обставин одну із сучасних тенденцій розвитку функцій адвокатури в Україні можна визначити як *вибіркове та непослідовне впровадження адвокатської монополії на здійснення представництва іншої особи в суді*, що містить у собі потенційну небезпеку перетворення конституційних гарантій права кожного на професійну правничу допомогу на складову політичної кон'юнктури. У цьому контексті вбачається перспективним уніфіковане розв'язання цієї проблеми, за яким держава повинна здійснювати регламентацію права на доступ до суду з урахуванням вимог принципів рівності та справедливості, з тим або аби мати можливість впливати на вартість послуг з представництва не лише її інтересів в суді, а й з урахуванням потреб та ресурсів окремих осіб.

Здійснюючи правовий аналіз функціонального навантаження адвокатури за чинним законодавством України, у фаховому середовищі звертається також увага на наділення цієї інституції неприбутковими її функціями, що спостерігається згідно положень Закону країни «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження засобів масової зброї» [8], згідно з якими адвокати отримали правовий статус суб'єктів первинного фінансового моніторингу підозрілих операцій (діяльності) їхніх клієнтів. З цього приводу Н. М. Бакаянова вказує на процеси активного залучення адвокатів до виконання функцій держави не лише у сфері надання правничої допомоги, свідченням чого є покладання на адвокатів обов'язків, які, на її думку, не відповідають завданням адвокатури та сутності адвокатської діяльності [9, с. 31]. З іншого боку, у літературі зазначається про особливий потенціал адвокатської професії у вирішенні певних суміжних завдань, який, зокрема зумовлює і такі контрольні повноваження держави щодо адвокатури [10, с. 241].

У межах концепції розширення функціонального навантаження адвокатури зазначається про те, що адвокатури необхідно вийти за рамки традиційного (усталеного) виду діяльності (юридична допомога) і, реалізуючи своє призначення, виконувати інші суспільно значущі публічні функції – захист

прав суспільства в особі необмеженого кола осіб, виховну, просвітницьку, медіативну, контрольну, фидуціарну та ескроу-агента [11, с. 27]. При цьому, пропозиції щодо розширення переліку видів адвокатської діяльності у експертному середовищі обґрунтовуються, зокрема, звуженням клієнтської бази через економічну кризу [10, с. 160], а також процесами глобалізації, які спричиняють широкомасштабний обмін інформацією, досвідом, прогресивними ідеями, що водночас обумовлюють прагнення адвокатури розширити свої можливості та сферу свого впливу [12, с. 128].

Принагідно нагадаємо, що окреслені пропозиції віднаходили своє втілення й у низці законопроектних напрацювань [13] стосовно розвитку інституту адвокатури, які супроводжувались активною експертною дискусією, що лише підкреслює актуальність питання функціонального навантаження адвокатури на різних етапах реформування системи правосуддя. Водночас саме функція надання професійної правничої допомоги, як слушно зауважує Н. М. Бакаянова: «... є місією адвокатури, яка визначає її роль у суспільному житті, саме задля її виконання й існує адвокатура. Інші ж функції адвокатури мають допоміжний характер...» [14, с. 248].

Окреслене вище дає можливість виокремити ще одну тенденцію розвитку функцій адвокатури в Україні – *розширення контрольних повноважень держави щодо адвокатури з огляду на особливий потенціал адвокатської професії*, які потенційно створюють ризик конфлікту із завданнями адвокатури та сутністю адвокатської діяльності. У цьому аспекті вбачається перспективним уникнення такого конфлікту шляхом визначення пріоритету принципу конфіденційності адвокатської діяльності.

Однією із важливих функцій адвокатури в Україні є вирішення питань її організації та діяльності, тобто здійснення адвокатського самоврядування у порядку, встановленому чинним законодавством, а також законодавчо закріплена можливість впливу адвокатури на формування органів суддівського та прокурорського врядування. Так, з'їзд адвокатів України наділений правом призначення однієї особи (адвоката) до складу відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів. Доцільність участі адвокатури у формуванні органу прокурорського врядування обґрунтовується у літературі необхідністю демократизації прокуратури як державно-правового інституту загалом через здатність адвокатури сприяти формуванню високоякісного незалежного прокурорського корпусу [14, с. 258].

Водночас у правовій регламентації реалізації повноважень адвокатури, що визначають її вплив на формування органів суддівського врядування, відбулись певні зміни. Так, повноваження з'їзду адвокатів України на обрання (призначення) двох членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі – ВККС України) у перспективі законодавчо змінено на повноваження Ради адвокатів України вносити на розгляд Вищої ради правосуддя (далі – ВРП) пропозицію не менше двох кандидатів до складу Конкурсної комісії, як допоміжного органу ВРП, що утворюється для проведення конкурсу на зайняття посади члена ВККС України та формування переліку кандидатів на посаду члена ВККС України. Призначення ж членів Конкурсної комісії для проведення конкурсу на зайняття посади члена ВККС України, як і призначення на посаду члена ВККС України за результатами конкурсу здійснюється ВРП.

Крім того, повноваження з'їзду адвокатів України на безпосереднє обрання двох членів ВРП зазнали певних законодавчих трансформацій, за якими з'їзд адвокатів України наділений повноваженнями на обрання двох членів ВРП шляхом таємного голосування за кандидатів, які серед іншого, включені до списку кандидатів, рекомендованих Етичною радою для обрання на посаду члена ВРП. При цьому, слід зауважити, що Рада адвокатів України визначена суб'єктом формування Етичної ради, що утворюється з метою сприяння органам, що обирають (призначають) членів ВРП, у встановленні відповідності кандидата на посаду члена ВРП критеріям професійної етики та доброчесності.

За таких законодавчих змін можна виокремити ще одну сучасну тенденцію розвитку функції адвокатури в Україні, пов'язаної із формуванням органів прокурорського та суддівського врядування, *як обмеження прав органів адвокатського самоврядування у сфері формування суддівського корпусу через зміни у законодавчому підході до формування органів суддівського врядування, згідно з якими повноваження органів адвокатури у цій сфері втрачають ознаку безпосередності та стають суб'єктно опосередкованими*.

Водночас, попри те, що адвокатура, як один із визначальних елементів системи правосуддя, уповноважена брати участь у процесах формування професійного кадрового складу державних функціонерів цієї системи (прокурорів – безпосередньо, суддів – перспективно опосередковано), останні, проте, не наділені таким привілеєм у процесах формування адвокатського корпусу тієї ж системи пра-

восуддя, що видається до певної міри не системним. З цього приводу у літературі цілком справедливо зауважується на тому, що бажання адвокатури впливати на формування корпусу суддів та прокурорів очікувано призведе до прагнень представників цих професій отримати аналогічні можливості [10, с. 245].

У розвиток цієї тези науковці застерігають про те, що за умов, коли до складу кваліфікаційно-дисциплінарних комісій входять лише адвокати, які вирішують долю своїх же колег або потенційних конкурентів, але в них не представлені будь-які інші особи, наприклад, вчені, виникає потенційна небезпека кулуарного вирішення питань оцінки знань майбутніх адвокатів чи притягнення їх до відповідальності [15, с. 24]. Ба більше, стверджується про потребу модернізації підсистеми органів адвокатського самоврядування, у оптимальній моделі якої пропонується утворення Кваліфікаційної комісії адвокатури України з передачею їй функції із приймання кваліфікаційного іспиту, що сприятиме формуванню єдиної та прозорої практики атестації здобувачів адвокатського знання, більшість складу якої мають формувати адвокати, а також входитимуть представники від судової влади, прокуратури, Уповноваженого Верховної Ради України та Національного агентства з питань запобігання корупції, з огляду на те, що можливість представників держави брати участь у формуванні адвокатського корпусу узгоджується із законодавчою практикою зарубіжних країн (Німеччина, Польща, США, Литва, Швейцарія, Естонія, Данія тощо) [10, с. 637-638].

У цьому контексті варто також звернути увагу на дослідження експертів Програми реформування сектору юстиції «Нове правосуддя», якими у 2017 році (після внесення змін до Конституції України щодо правосуддя) було запропоновано звіт під назвою «Кращі практики врядування правничої професії», у якому, попри визнання того факту, що вибір тієї чи іншої моделі регулювання правничої професії у світі залежить від конкретної системи правосуддя, складовою частиною якої є така правничка професія, та констатації того, що «правосуддя» є одним із небагатьох «феноменів», до якого неможливо застосувати єдиний міжнародний стандарт, оскільки він залежить від багатьох факторів у місцевих громадах, все ж було виокремлено так звані «кращі практики» регулювання правничої професії.

Останні полягають у такому:

- функції регулювання правничої професії та її представництва мають бути чітко розмежовані: асоціація адвокатів обслуговує адвокатів, а орган регулювання має обслуговувати інтереси суспільства;
- абсолютно необхідною є незалежність осіб, які відповідають за кваліфікаційне оцінювання та допуск до професії, від представників правничої професії та уряду; системи кваліфікаційного оцінювання та притягнення до дисциплінарної відповідальності не повинні бути частиною професійної асоціації;

- системи кваліфікаційного оцінювання та притягнення до дисциплінарної відповідальності необхідно забезпечити достатнім фінансуванням та укомплектувати професійними співробітниками.

Подібні рекомендації були запропоновані і для правової системи України:

- розмежувати функцію представництва (яка може, як і раніше, виконуватися на регіональному рівні, а регіональні органи – об'єднуватися у національну адвокатуру) та функцію регулювання правничої професії (доступ до професії, притягнення до дисциплінарної відповідальності, вироблення та впровадження стандартів і контроль за їх дотриманням), яка має бути централізованою на національному рівні;

- правничка професія має регулюватися в рамках судової системи і прямувати тим же шляхом, що й регулювання діяльності суддів, як це визначено статтею 131 Конституції України 2016 р.: на кшталт Вищої ради правосуддя слід створити Вищу раду адвокатури, яка стане органом регулювання професійної діяльності адвокатів, а її рішення підлягатимуть перевірці Верховним Судом [16].

Досліджуючи проблему функціонування адвокатських корпорацій, науковці звертають увагу на подвійний характер статусу адвокатури як інституту громадянського суспільства та інституту держави, з огляду на те, що адвокатура виконує конституційну функцію публічно-правового характеру, що, як наслідок надзвичайно ускладнює її природу, робить дискусійними багато питань стосовно її статусу, і не може не обмежувати її незалежність [17, с. 90].

Водночас, попри законодавчо зафіксовані засади відносин між державою та адвокатурою, за якими остання є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, а держава взяла на себе зобов'язання створювати належні умови для діяльності адвокатури та забезпечувати дотримання гарантій адвокатської діяльності, все ж така незалежність не може бути абсолютною, а повинна бути достатньою для ефективної реалізації закріплених функцій.

У цьому контексті у літературі цілком слушно застерігається про те, що держава, фактично наділивши адвокатів винятковими повноваженнями на здійснення діяльності з надання професійної правничої допомоги, не може залишати сферу адвокатської діяльності без відповідного контролю як у питаннях виявлення правопорушень, так і у сфері притягнення винних осіб до відповідальності та позбавлення їх відповідного статусу, з огляду на те, що ці питання, нині вирішуються кулуарно, оскільки держава не впливає ні на процес наділення кандидатів в адвокати відповідними повноваженнями, ні на процес позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю [15, с. 23-24].

За таких обставин можна виокремити ще одну сучасну тенденцію розвитку функцій адвокатури – *пошук оптимальної моделі врядування адвокатської професії, що зумовлено потребою модернізації органів адвокатського врядування, у оптимальній моделі якої пропонується можливість участі представників держави у формуванні адвокатського корпусу, що узгоджується із законодавчою практикою зарубіжних країн.*

При визначенні перспектив розвитку цього питання у літературі вказують про формування сучасної тенденції переходу від саморегулювання адвокатської професії до спільного регулювання, що обумовлено, зокрема й регуляторними змінами в таких державах як Англія, Уельс, Австралія, Нова Зеландія, уряди яких збільшили участь осіб, які не є адвокатами, в регулюванні діяльності адвокатської професії й внесли суттєві зміни, орієнтовані на споживача правових послуг [18, с. 607].

Звертаючись до перспектив регулювання адвокатської професії в Україні, примітним є той факт, що попри ґрунтовне переконання представників органів адвокатського самоврядування про те, що «... адвокатура в Україні є незалежним самоврядним професійним правозахисним інститутом громадянського суспільства, тобто недержавним інститутом, діяльність якого не пов'язана з виконанням функції держави або місцевого самоврядування» [19], судова практика нині сформувала та послідовно відстоює правову позицію, згідно з якою держава делегувала адвокатурі в Україні окремі владні повноваження. Так, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 6 травня 2020 року у справі № 160/9696/18 зазначається, що із системного, сутнісного та цільового підходу до розуміння конституційних положень та положень профільного (базового) законодавчого акта про адвокатуру та адвокатську діяльність, який визначає статус, мету, завдання та функції адвокатури, вбачається, що адвокатура як інституція та її діяльність в аспекті забезпечення реалізації конституційного права особи на правову допомогу *набуває певних особливих властивостей суб'єкта публічних відносин.* Ця властивість адвокатури посилюється метою її служіння суспільному інтересу шляхом надання своєчасної і належної правової допомоги у *поєднанні з виконанням делегованих їй державою окремих владних повноважень.* Отже, коли виникає спір із правовідносин, у яких адвокатура, як особлива формація реалізує надані їй правоможності в означеному сенсі, як-от у разі обмеження права особи на зайняття адвокатською діяльністю або прийняття рішення про зупинення чи припинення права на зайняття адвокатською діяльністю, оскарження рішення про накладення дисциплінарного стягнення, інші подібні за суттю і значенням дії, *зокрема й щодо делегованих державою владних повноважень,* то такий спір за наявності для цього підстав може підпадати під ознаки публічно-правового [20]. Так само і спір із правовідносин щодо набуття особою статусу члена кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та його дострокове відкликання за наявності для цього підстав може підпадати під ознаки публічно-правового [21].

У науці також обґрунтовується підставність віднесення Національної асоціації адвокатів України до так званих організацій саморегулювних професій, під якими пропонують розуміти «... об'єднання представників певних професій, яке для задоволення публічного інтересу на підставі делегованих згідно із законодавством повноважень виконує публічно-владні управлінські функції щодо встановлення професійних стандартів, норм і правил, допуску до зайняття професією на підставі кваліфікаційного оцінювання, контролю дотримання професійних стандартів, норм і правил, притягнення до відповідальності представників професій у разі порушення ними професійних стандартів, норм і правил, а також захищає права членів визначених професій, які надають публічні послуги» [22, с. 33]. Отже, організації саморегулювних професій здійснюють владні управлінські функції та набувають статусу суб'єкта владних повноважень, що у цілому узгоджується із сформованою судовою практикою у сфері досліджуваних питань.

Однак, розгляд адвокатури крізь призму правової природи суб'єктів владних повноважень у випадку здійснення ними владних управлінських функцій на підставі законодавства або делегованих повноважень, дає приводи Національному агентству з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) поширювати дію Закону України «Про запобігання корупції» на осіб, які входять до складу конкурсних

та дисциплінарних комісій адвокатури, що обумовлене особливими функціями, якими наділені такі комісії, до яких передусім належать: забезпечення або безпосередня участь у доборі на певні категорії посад (організація та проведення конкурсів, іспитів тощо); прийняття рішень, що мають визначальне значення для допуску особи до професії, посади; здійснення періодичного кваліфікаційного оцінювання певних категорій осіб, що має відповідні правові наслідки щодо зупинення або припинення права на зайняття певною діяльністю; притягнення особи до дисциплінарної відповідальності, в тому числі шляхом звільнення з посади. Свою позицію НАЗК аргументує, зокрема тим, що в Україні має бути запроваджено єдиний підхід, згідно з яким на всіх осіб, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, з огляду на особливість та важливість виконуваних такими особами функцій, з урахуванням корупційних ризиків, які супроводжують реалізацію ними відповідних функцій, мають поширюватися вимоги Закону (зокрема, обов'язок декларування)[23].

Попри твердження та аргументи представників органів адвокатського самоврядування стосовно того, що на адвокатів, які обрані до органів адвокатського самоврядування, не може поширюватися дія вказаних положень Закону України «Про запобігання корупції» (щодо обов'язку декларування), у науковій літературі зазначається про те, що здоровий глузд та міжнародні стандарти спонукають до того, щоб законодавець наділив державу необхідним інструментарієм для контролю за реалізацією адвокатурою делегованих їй державою повноважень, зокрема щодо формування її висококваліфікованого кадрового складу та дотримання дисциплінарних обмежень її членами [10, с. 238]. Водночас такий контроль держави видається виправданим та послідовним лише у разі зміни сучасної автономної моделі корпоративного самоврядування адвокатури в Україні (правова регламентація якої, на нашу думку, не дозволяє нині державі здійснювати контроль за делегованими нею адвокатурі важливими публічними функціями) на модель, за якої такі публічні функції покладаються на спеціально створені державою публічні органи із кваліфікаційними та дисциплінарними повноваженнями.

Перспективними орієнтирами у розвитку цього питання можна визначити досвід країн, що демонструють високі показники ефективності функціонування системи правосуддя, зокрема у відповідних сегментах Індексу верховенства права, які опосередковано відображають ефективність функціонування системи правосуддя у цілому, та її окремих складових, однією із визначальних серед яких є інститут адвокатури. Так, згідно Індексу верховенства права, який формує рейтинг держав відповідно до рівня забезпечення верховенства права, ефективності правосуддя та захисту прав і свобод, а також дозволяє максимально збалансовано висвітлити стан із верховенством права в конкретній державі, у 2021 році за загальним балом слід виділити Королівство Данія, Королівство Норвегія, Фінляндську Республіку, Королівство Швеція, Королівство Нідерланди та Федеративну Республіку Німеччина [24]. Показовим у цьому аспекті є також дані Стандарту Євробарометр, що відображає результати соціологічних досліджень думки суспільства держав-членів ЄС та країн-кандидатів, у тому числі, стосовно довіри до інституцій, що репрезентують правосуддя. Так, станом на листопад 2020 року найвищий рівень довіри до системи правосуддя було зафіксовано в Королівстві Данія та Королівстві Нідерланди (94% опитаних респондентів прагнуть довіряти інституціям цієї системи) [25].

Висновки. Серед сучасних тенденцій розвитку функцій адвокатури в Україні можна виокремити:

- вибіркоче та непослідовне впровадження адвокатської монополії на здійснення представництва іншої особи в суді;
- розширення контрольних повноважень держави щодо адвокатури з огляду на особливий потенціал адвокатської професії;
- обмеження прав органів адвокатського самоврядування у сфері формування суддівського корпусу через зміни у законодавчому підході до формування органів суддівського врядування, згідно з якими повноваження органів адвокатури у цій сфері втрачають ознаку безпосередності та стають суб'єктно опосередкованими;
- наявність передумов для зміни існуючої моделі врядування адвокатської професії.

Серед перспективних напрямів розвитку окреслених процесів вбачається:

- правова регламентація державою права на доступ до суду з урахуванням вимог принципів рівності та справедливості, зокрема у питаннях можливості впливу на вартість послуг з представництва не лише її інтересів в суді, а й з урахуванням потреб та ресурсів окремих осіб;
- визначення пріоритету принципу конфіденційності адвокатської діяльності з метою уникнення ризику можливого конфлікту із завданнями адвокатури та сутністю адвокатської діяльності при розширенні контрольних повноважень держави стосовно адвокатури;

–модернізація моделі врядування адвокатської професії з переходом до моделі спільного регулювання, орієнтованої на споживача правових послуг та досвід країн з високими показниками ефективності функціонування системи правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Право адвокатів на самоуправління потребує додаткових механізмів реалізації. URL: https://zib.com.ua/ua/149866-pravo_advokativ_na_samoupravlinnya_potrebuie_dodatkovih_mehan.html (дата звернення: 18.01.2022 р.).
2. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення: 18.01.2022 р.).
3. Кравчук В. М. Реформування інституту прокуратури: пропозиції до здійснення. *Прокуратура України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (19 травня 2016 року). К.: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 162-165.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 18.01.2022 р.).
5. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) від 29 серпня 2019 р. № 1013. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242 (дата звернення: 18.01.2022 р.).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення можливостей самопредставництва в суді органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб незалежно від порядку їх створення: Закон України від 18 грудня 2019 р. № 390-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-20#Text> (дата звернення: 18.01.2022 р.).
7. Самопредставництво юросіб: рівняння з багатьма невідомими. URL: https://zib.com.ua/ua/141950-samopredstavnictvo_yurosib_rivnyannya_z_bagatma_nevidomimi.html (дата звернення: 18.01.2022 р.).
8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження засобів масової зброї: Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831> (дата звернення: 18.01.2022 р.).
9. Бакаянова Н.М. Проблеми законодавчого визначення функцій адвокатури України. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 6 листопада 2020 р.). Одеса, 2020. С. 28-31.
10. Іваницький С. О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: монографія. К. : Інтерсервіс, 2017. 795 с.
11. Вільчик Т. Б. Інститут адвокатури України: нові підходи та тенденції розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2015. № 6. Том 1. С. 25-28.
12. Бірюкова А.М. Правовий статус адвоката і адвокатури: вітчизняна модель у контексті процесів глобалізації : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.10 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2019. 508с.
13. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та деяких інших законодавчих актів України (щодо статусу і гарантій адвокатської діяльності та формування і роботи органів адвокатського самоврядування)» № 1794-1 від 4 лютого 2015 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53817 (дата звернення: 18.01.2022 р.); проект Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 9095 від 6 вересня 2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557 (дата звернення: 18.01.2022 р.).
14. Бакаянова Н. М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України :дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.10 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. 487с.
15. Фурса С.Я. Адвокатура кризь призму національної правової доктрини. *Право України*. 2019. № 12. С. 16-41.
16. Краці практики врядування правничої професії. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/New-Justice_Report_Bar_Hawley_Feb_2017_UKR.pdf (дата звернення: 18.01.2022 р.).
17. Яртых И. С. Адвокатура и власть. М.: Издательство «Юрлитинформ», 2003. 176 с.
18. Вільчик Т. Б. Регулювання адвокатської професії: світові тенденції. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 6 листопада 2020 р.). Одеса, 2020. С. 607-611.

19. Наша судова система побудована так, що суди не виявляють довіри до адвокатів. URL: <https://unba.org.ua/publications/7132-nasha-sudova-sistema-pobudovana-tak-sho-sudi-ne-viyavlyayut-doviri-do-advokativ.html> (дата звернення: 18.01.2022 р.).

20. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 6 травня 2020 року у справі № 160/9696/18 . URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89961622> (дата звернення: 18.01.2022 р.).

21. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 жовтня 2019 року у справі № 160/109/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86365286> (дата звернення: 18.01.2022 р.).

22. Левчишина О. Л. Розгляд та вирішення в адміністративному судочинстві України публічно-правових спорів за участю організацій саморегульованих професій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2019. 198 с.

23. Олександр Новіков звернувся до Голови ВРУ: НАЗК вважає некоректним виключати членів кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури з переліку суб'єктів декларування. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/oleksandr-novikov-zvernuvsya-do-golovy-vru-nazk-vvazhaє-nekorektnym-vyklyuchaty-chleniv-kvalifikatsijno-dystsyplinarnyh-komisij-advokatury-z-pereliku-sub-yektiv-deklaruvannya/> (дата звернення: 18.01.2022 р.).

24. WJP Rule of Law Index. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2021/> (дата звернення: 18.01.2022 р.).

25. Values and Identities of EU citizens. Special Eurobarometer 508. October-November 2020. URL: <https://data.europa.eu/data/datasets/s2230-94-1-508-eng?locale=en> (дата звернення: 18.01.2022 р.).